

Enklere tilgang til digitale ressurser

**Rapport av arbeidsgruppe etablert 15. januar
2004**

**Hans Marius Graasvold
Thomas Gramstad
Tore Hoel
Jan-Arve Overland
Siri Slettvåg
Vebjørn Søndersrød
Jens Vindvad**

Enklere tilgang til digitale ressurser: Rapport av arbeidsgruppe etablert 15. januar 2004

av

Hans Marius Graasvold

Thomas Gramstad

Tore Hoel

Jan-Arve Overland

Siri Slettvåg

Vebjørn Søndersrød

Jens Vindvad

Revisjonshistorie

Revisjon \$Rev: 19 \$ \$Date: 2004-06-22 10:30:55 +0200 (Tue, 22 Jun 2004) \$

Innholdsfortegnelse

1. Utgangspunkt	1
1.1. Bakgrunn for arbeidet	1
1.2. Målsetting.....	1
2. Gjeldende rett.....	3
2.1. Opphavsrett og digitale ressurser	3
2.1.1. Opphavsmannens enerettigheter.....	3
2.1.2. Avgrensninger i opphavsmannens enerettigheter	3
2.1.3. Adgang til å endre åndsverk	4
2.1.4. Overdragelse av rettigheter.....	4
2.1.5. Lenking til Internettressurser	4
2.2. Eksisterende lisensregimer.....	5
2.2.1. Avtalelisens.....	5
2.2.1.1. Eksemplarfremstilling i undervisningsøyemed.....	5
2.2.1.2. Fotokopiering i institusjoner, ervervsvirksomheter m.v.....	5
2.2.1.3. Forslag til ny avtalelisens for bibliotek.....	5
2.2.1.4. Eksemplarfremstilling for funksjonshemmede	6
2.2.2. Tvangslisens	6
2.2.2.1. Avtaler om fremføring	6
2.2.2.2. Eksemplarfremstilling for funksjonshemmede	6
2.2.2.3. Samleverk til bruk i undervisning m.v.	6
2.2.2.4. Gjengivelse av kunstverk	7
2.2.3. Oppsummering	7
2.2.3.1. Hva er regulert av eksisterende lisensordninger?.....	7
3. Sammenlignbare lisenser	9
3.1. Historisk utvikling.....	9
3.2. Copymarks	9
3.3. Creative Commons	10
3.3.1. "Some Rights Reserved"	10
3.3.2. Creative Commons-lisenser - tilrettelagt for enkel bruk	10
3.3.3. International Commons	11
3.3.4. Kreative og fleksible lisenser.....	11
3.3.5. Aktiviteter utenfor Creative Commons område	12
4. Konklusjon	13
4.1. Kunnskapsallmenning	13
4.2. Behov	13
4.3. Løsninger	13
4.3.1. Maler for overføring av bruksrett	14
4.3.1.1. Null lisens - opphavsmann overdrar ikke bruksrett	14
4.3.1.2. Tillate viderepublisering og distribusjon av uendret verk.....	14
4.3.1.3. Tillate endring og publisering av avledet verk.....	14
4.4. Tilrådninger om gjennomføring.....	15
Bibliografi	17
A. Definisjoner.....	19
B. Kontaktinformasjon.....	23

Kapittel 1. Utgangspunkt

1.1. Bakgrunn for arbeidet

I utdannings- og kultursektoren har økt produksjon av og tilgang til digitalt materiale aktualisert problemstillinger knyttet til rettighetsforvaltning. Nye former for læring og kulturytringer baserer seg på interaktivitet og mulighet til å skape avledede verk. Dette fordrer et system som enkelt formidler hvilken bruk som tillates og som gir opphavsmannen ulike valg i forhold til overdragelse av bruksrett.

eStandardprosjektet satte på slutten av 2003 søkelyset på behovet for enklere å kunne bruke og dele digitale ressurser under overskriften “*opphavsrett - enklere tilgang*”. Initiativet resulterte i at en gruppe bestående av aktører fra kultur- og utdanningssektoren ble nedsatt for å drøfte problemstillinger knyttet til rettighetsklarering og komme med forslag til tiltak [Oppstartsmøte].

Utdannings- og forskningsdepartementets program for digital kompetanse “*skal legge til rette for at det utvikles en delingskultur for utveksling og gjenbruk av kvalitativt gode læringsressurser via ulike nettverk og plattformer*” [UFD, side 26-27]. Ut fra bl.a. dette behovet fokuserer eStandardprosjektet på standardisering av læringsteknologi.

Nettportalen Utdanning.no [Utdanning.no], som omfatter hele utdanningssektoren, er etablert for å gjøre kvalitetssikret digitalt innhold lettere tilgjengelig for lærere og lærende. Imidlertid mangler det gode løsninger for rettighetsklarering av læringsressursene.

Metadata brukes til å beskrive læringsressurser på en systematisk måte. En kategori i metadatastandarden LOM (Learning Object Metadata), som en ønsker å tilpasse til norske forhold, går på rettigheter. Denne er i utgangspunktet ikke tilrettelagt for å gi gradert bruksrett. Begrenset bruksrett og mulighet til å skape avledede verk, gjør det vanskelig å tilpasse digitale ressurser i ulike læringssituasjoner. Adgang til å tilpasse og “*la den lærende tilegne seg stoffet ved å aktivt bearbeide læringsmaterialet*” er i tråd med moderne pedagogiske prinsipper og gjør det enklere for den lærende å tilegne seg stoffet [UFD, side 25].

Internasjonalt arbeides det med å etablere teknologiske systemer for automatisert digital rettighetsadministrasjon, på engelsk forkortet til DRM. Det er film- og musikkindustriens og e-bok produsenters behov som har vært dominerende i utviklingen av DRM. Fokus har ikke vært rettet mot kultur- og utdanningssektorens behov for og ønske om deling og gjenbruk av digitale ressurser. I dag har vi verken teknologiske løsninger eller språk som på en “automatisert” måte håndterer digitale rettigheter slik utdannings- og kultursektoren har behov for.

1.2. Målsetting

Vurdere løsninger som legger til rette for deling av ressurser, dvs. tildeling av ikke-eksklusiv, begrenset bruksrett, og som i tillegg gir effektiv informasjon om åndsverkets rettslige beskaffenhet.

Vurdere om det er behov for en alternativ lisensordning - en brukerlisens - som ikke overlapper eksisterende lisenser og avtaler, eller bruk som er hjemlet i Åndsverkloven.

Vurdere om en slik alternativ lisensordning vil kunne bidra til å bygge opp en delingskultur og et marked for digitale ressurser innenfor kultur- og utdanningsfeltet.

Utforme et forslag til språkmekanismer (begreper, symboler, etc.) og standarder for metadata som uttrykker lisensinformasjon i en alternativ “brukerlisensordning”. Grappa vil ikke komme med forslag til teknologiske løsninger.

Kapittel 2. Gjeldende rett

For å kunne vurdere behovet for en brukerlisens, er det nødvendig å kjenne til hvilke regler som allerede gjelder for bruk av åndsverk, herunder for digitale dokumenter og internettressurser.

I korthet legger arbeidsgruppen følgende til grunn som gjeldende rett:

2.1. Opphavsrett og digitale ressurser

2.1.1. Opphavsmannens enerettigheter

Opphavsmannens rettigheter følger av åndsverklovens [ÅVL] kapittel 1. Etter § 2 har opphavsmannen enerett til å fremstille eksemplarer av åndsverket (dvs. kopiere det), og til å gjøre åndsverket¹ tilgjengelig for allmennheten i opprinnelig og i bearbeidet form. Videre har opphavsmannen i hht. § 3 krav på navngivelse og såkalt respektfull omgang med verket (opphavsmannens ideelle rettigheter).

Å gjøre verket “*tilgjengelig for almenheten*” [ÅVL § 2, 1 ledd], omfatter å fremføre verket “*utenfor det private område*” (bestemmelsens 2 ledd). Publisering av et åndsverk i et elektronisk nettverk hvor personer utenfor “*det private område*” har tilgang til verket, regnes i juridisk forstand som en offentlig fremføring. Publisering av et åndsverk på den åpne delen av Internett er å regne som en offentlig fremføring fordi personer utenfor den private krets har tilgang til åndsverket gjennom en slik publisering. Publisering i et lukket nettverk utgjør også en offentlig fremføring, med mindre det bare er nærmeste familie, nærmeste venner og/eller nærmeste arbeidskollegaer, som har tilgang til verket [Rognstad s. 91 flg, særlig s. 101 om digitale nettverk].

Der publisering av åndsverk i et elektronisk nettverk utgjør en offentlig fremføring, kreves samtykke fra opphavsmannen for at publiseringen skal være lovlig, jfr. åvl. § 2.

2.1.2. Avgrensninger i opphavsmannens enerettigheter

Åndsverkloven kapittel 2 fastsetter visse avgrensninger i opphavsmannens lovbestemte eneretter. I henhold til åndsverklovens § 12, er det tillatt å kopiere et åndsverk til privat bruk, eller til personlig yrkesmessig bruk. Bestemmelsen begrenser også adgangen til bruk av de fremstilte kopier.

“Privatkopieringsregelen” gjelder like mye for analoge som for digitale verk, men datamaskinprogrammer er unntatt. Det betyr at det i utgangspunktet er tillatt å laste ned eller skrive ut åndsverk som ligger på Internett, til “privat bruk”.²

På den annen side er det ikke er tillatt for en lærer uten videre³ å kopiere et åndsverk til utdeling i klassen læreren underviser i. Læreren kan heller ikke sende et verk på e-post til sine elever. I disse tilfellene er vi utenfor “privat bruk”. Læreren kan derimot lovlig ta en kopi av et åndsverk til bruk

1. Åndsverklovens § 1 definerer et åndsverk slik: “Med åndsverk forstås i denne lov litterære, vitenskapelige eller kunstneriske verk av enhver art og uansett uttrykksmåte og uttrykksform”.

2. Åndsverkloven vil antagelig endres med ikrafttreden en gang i 2005. Det vil jf. høringsutkast [KKD] til lovendring trolig bli innført et krav om “lovlig kopieringsgrunnlag” for kopiering til privat bruk med hjemmel i den endrede åndsverkloven. Et krav om “lovlig kopieringsgrunnlag” vil øke behovet for kommunikasjon om hvilke rettigheter som er knyttet til et bestemt åndsverk. Den som ønsker å kopiere til “privat bruk” vil være avhengig av å kjenne til om denne har lovlig tilgang til verket, i motsetning til situasjonen i dag.

3. Se imidlertid [Seksjon 2.2.1] om avtalelisens. I praksis kan læreren ta analoge kopier av et åndsverk til utdeling til elevene grunnet avtale med Kopinor. Slik kopiering utløser vederlagsplikt for skolen.

under forberedelse til undervisning. Læreren kan også lovlig forklare elevene hvor verket i fulltekst er å finne, for eksempel ved å sende lenker på e-post til alle elevene.

2.1.3. Adgang til å endre åndsverk

Når det gjelder adgangen til å endre et åndsverk, så kan opphavsmannen ikke, isolert sett, nekte andre å bearbeide et åndsverk, jfr. § 4, 2 ledd. Derimot vil originalens opphavsmann ha opphavsrett også i det bearbejdede verk, med mindre bearbejdelsen kan sies å være så omfattende at et nytt og selvstendig åndsverk oppstår, jfr. åvl. § 4, 1 ledd.

Det er med andre ord tillatt å endre et åndsverk, samtidig som det kreves samtykke fra opphavsmannen for å gjøre det endrede verk tilgjengelig for allmennheten, eller for å kopiere det endrede verket i større grad enn det åndsverklovens § 12 ellers hjemler.

Opphavsmannen har på denne bakgrunn adgang til å velge mellom å enten tillate utvidet bruk av åndsverket i opprinnelige og i endret form, eller å begrense tillatelsen til bare å gjelde verket i uendret form.

2.1.4. Overdragelse av rettigheter

Opphavsmannen kan også velge mellom å overdra en eksklusiv, eller ikke-eksklusiv, rettighet til verket. Opphavsmannen kan eksempelvis overdra retten til å utnytte et verk på Internett, men samtidig forbeholde seg retten til å utnytte verket i analog form som tradisjonell trykket publisering.

2.1.5. Lenking til Internettressurser

Et alternativ til selv å legge ut et verk på Internett, å publisere på Internett, vil være å lenke til et dokument som allerede er tilgjengelig på nettet. Det hersker per i dag noe usikkerhet rundt rettslige begrensninger i adgangen til å lenke.

Bestemmelser i markedsføringsloven begrenser adgangen til å lenke i forhold næringsdrivende i mellom. I forhold utenfor næringsvirksomhet vil det måtte være de opphavsrettslige regler som eventuelt setter skranker for lovlig adgang til lenking.

Lenking reiser flere sammensatte opphavsrettslige problemstillinger. Ved innføring av et krav om "lovlig kopieringsgrunnlag",⁴ vil det trolig bli ulovlig å publisere lenker som gir umiddelbar tilgang til åndsverk som er ulovlig lastet opp på Internett. Når det gjelder lenking til verk som er publisert på Internett med opphavsmannens samtykke, bør den som lenker foreta en vurdering av om lenkingen er i tråd med opphavsmannens premisser for å laste opp verket, herunder ta hensyn til de ideelle rettigheter.⁵

Når svaret på spørsmålet om adgang til lenking er uklart, understreker dette behovet for effektive løsninger for rettighetsinformasjon og klarering.

Spørsmål om lovligheten av lenking hører nært sammen med problemstillinger knyttet til "implisitt samtykke" ved nettpublisering. På dette punktet ser blant annet Ringnes-utvalget [Ringnes] og Kopinor [KopinorNytt] ut til å ha et forskjellig syn. Uten at arbeidsgruppen tar stilling til denne problemstillingen, tror vi at eksplisitte lisenser vil bidra til større klarhet om hva som i det enkelte tilfelle skal regnes som lojal bruk av verk på Internett.

4. Jf. fotnote 2.

5. Opphavsrettighetene består av økonomiske og ideelle rettigheter. De ideelle rettighetene beskyttes av åndsverklovens § 3. De ideelle rettighetene omfatter retten til å bli navngitt som opphavsmann til verket. Videre kan ikke et åndsverk endres, eller gjøres tilgjengelig for allmennheten, på en slik måte at opphavsmannens, eller verkets, anseelse krenkes.

2.2. Eksisterende lisensregimer

2.2.1. Avtalelisens

Gjennom avtalelisenssystemet kan avtale om utnyttelse av åndsverk slutes av organisasjon som representerer en vesentlig del av rettighetshaverne på det relevante området på vegne av disse rettighetshaverne.⁶ Bruk som er hjemlet i slik avtale skjer mot vederlag, som betales til organisasjonen som inngår avtalen.

Det karakteristiske ved avtalelisens er at avtalene blir bindende også for de rettighetshavere som ikke er tilknyttet organisasjonene.

Samtidig er avtalefullmakten ikke eksklusiv, i den forstand at opphavsmannen selv kan klarere bruk av sine åndsverk direkte med andre brukere utenfor avtalelisenssystemet. Slike individuelle avtaler påvirkes ikke av avtaler som er utløst av avtalelisens.

Avtalelisens er hjemlet i åndsverklovens bestemmelser. Nedenfor er det i korte trekk redegjort for eksisterende bestemmelser i åndsverkloven som åpner for ulike typer utnyttelse av åndsverk gjennom avtalelisens. De *generelle* bestemmelsene om avtale- og tvangslisens i §§ 35-38a, omtales ikke.

I praksis er §§ 13 og 14 de mest sentrale bestemmelsene på dette området.

Kopinor administrerer åndsverklovens avtalelisensordninger i Norge [Kopinor].

2.2.1.1. Eksemplarframstilling i undervisningsøyemed

I hht. §13 1.-3. ledd kan avtalelisens slutes for fotokopiering og opptak av kringkastingssending til bruk i undervisning. (Bestemmelsene i §13 4. -5. ledd er regler om fribruk i fbm. opptak og tidsforskutt bruk av lærers/egen fremføring av verk.)

Disse eksemplarene må ikke spres til andre institusjoner, selv om disse f.eks. samarbeider om undervisningen.

Bestemmelsen er i departementets forslag til implementering av “Infosoc-direktivet” [EU] foreslått utvidet til det digitale område, herunder “på forespørsel”. Dette vil åpne for digitalisering av verk og spredning av disse innenfor områdene omfattet av §§ 13 og 14.

2.2.1.2. Fotokopiering i institusjoner, ervervsvirksomheter m.v.

Åndsverklovens §14 gir adgang til å slutte avtale om kopiering og bruk av verk til intern forskning og administrasjon i bedrifter, organisasjoner og institusjoner. Bestemmelsen åpner for en viss spredning av kopiene innad i virksomheten.

Som tillatt, intern bruk regnes “ansattes utlevering av kopier til kolleger ved samarbeidende undervisningsinstitusjoner eller til bruk i samarbeidsorganer for slike”.

Bestemmelsen er foreslått utvidet til å gjelde det digitale område, herunder “på forespørsel”.

Dette vil medføre en avgrenset rett til å gjøre digitale eksemplarer tilgjengelig f. eks. på bedriftens intranett (se over om §13).

6. Organisasjoner som f. eks. TONO og BONO inngår også avtaler med brukere på vegne av rettighetshavere. Slik avtaleinngåelse skjer imidlertid på bakgrunn av fullmakt fra den enkelte rettighetshaver og ikke lovens bestemmelser om avtalelisens.

2.2.1.3. Forslag til ny avtalelisens for bibliotek

Departementet har foreslått ny § 16a som, hvis gjennomført, vil gi rett for bibliotek til å fremstille og tilgjengeliggjøre verk større grad enn det dagens bestemmelse hjemler.

Bestemmelsen er teknologinøytral og omfatter i utgangspunktet også det digitale område. I motivene til høringsutkastet heter det at “det skal være opp til avtalepartene å avgjøre hvilke former for tilgjengeliggjøring som skal være tillatt etter avtalen” [KKD, s. 80].

2.2.1.4. Eksemplarframstilling for funksjonshemmede

Åndsverklovens § 17 4. ledd åpner for rett til å ta opptak av, og vederlagsfritt låne ut film og kringkastingprogram.

Bestemmelsen er for øvrig (1.-3. ledd) en lånebestemmelse som regulerer diverse lånerettigheter for funksjonshemmede.

Bestemmelsen er foreslått utvidet til å omfatte “personer som på grunn av funksjonshemming ikke kan tilegne seg verket på vanlig måte”.

2.2.2. Tvangslisens

Åndsverkloven gir videre bestemmelser om *tvangslisens*. Gjennom tvangslisens gis allmennheten, evt. særskilte grupper som loven definerer nærmere, gjennom lov eller annen bestemmelse av offentlig myndighet, rett til en bestemt bruk av bestemte verk.

For rett som følger av tvangslisens er det ikke nødvendig å innhente samtykke fra rettighetshaver. Rettighetshaver får betalt for bruken, men kan ikke motsette seg den.

2.2.2.1. Avtaler om fremføring

Åndsverklovens § 30 gir rett for NRK og andre kringkastingsselskaper til å kringkaste utgitte verk. I § 34 gis rett til samtidig og uendret tilgjengeliggjøring av verk som lovlig inngår i kringkastingssending.

2.2.2.2. Eksemplarframstilling for funksjonshemmede

Se § 17 3. ledd (jf. over om avtalelisens).

2.2.2.3. Samleverk til bruk i undervisning m.v.

Åndsverklovens §18 gir rett til å gjengi utgitt verk i samleverk til bruk ved gudstjeneste eller undervisning. Retten er per i dag begrenset til å omfatte mindre deler av verk, eller verk av lite omfang, når fem år er gått etter utløpet av det år verket ble utgitt.

Bestemmelsen er foreslått endret

- til avtalelisensbestemmelse
- til å omfatte alle typer samleverk
- til å omfatte det digitale område

- slik at 5 års regelen fjernes

2.2.2.4. Gjengivelse av kunstverk

Åndsverklovens § 23 1. ledd 1. pkt. gir rett til gjengivelse (fribruk) av offentliggjort kunstverk eller fotografisk verk i tilsutning til teksten i kritisk eller vitenskaplig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter.

Samme rett har man etter § 23 1. ledd 2. pkt. også for gjengivelser som er av allmennopplysende karakter, men da mot at det svares *vederlag* (tvangslisens) for bruken.

2.2.3. Oppsummering

2.2.3.1. Hva er regulert av eksisterende lisensordninger?

Følgende bruksområder er per i dag regulert gjennom avtalelisensordninger med hjemmel i åndsverkloven:

- Fotokopiering og liknende fremgangsmåte til undervisning og intern forskning og administrasjon ved institusjoner og virksomheter (Kopinors UH-avtale kapittel 6).
- Funksjonshemmedes bruk
- Kringkasting

Antakelig fra 2005 omfatter denne reguleringen også bruk på det digitale område. De nærmere betingelsene for slik kopiering/tilgjengeliggjøring er usikkert.

Vi ser imidlertid at verk som ikke er å definere som "utgitt" i åndsverklovens forstand, faller utenfor de eksisterende lisensordningene.

Kapittel 3. Sammenlignbare lisenser

Av eksisterende alternative lisensstyper har gruppen sett nærmere på lisensregimet til Creative Commons [CC]. Vi kommenterer også kort historisk utvikling og enkelte andre lisenser.

3.1. Historisk utvikling

Open Source lisenser kommer fra dataverden. I tidlig dataalder fulgte dataprogrammene med datamaskinene, og datamiljøet delte programmer seg i mellom. Deling av programvare var således fra gammelt av en norm like gammel som datamaskinene selv.

Situasjonen endret seg i begynnelsen av 1980 åra. Den gang moderne datamaskiner som VAX og 68020 ble levert med eget operativsystem som ikke lengre var fri software. For lovlig tilgang til operativsystemene måtte det undertegnes egne avtaler.

Richard Stallman karakteriserte situasjonen slik: *This meant that the first step in using a computer was to promise not to help your neighbour. A cooperating community was forbidden. The rule made by owners of proprietary software was "If you share with your neighbour, you are a pirate. If you want any changes, beg us to make them."*

Richard Stallman startet i 1984 GNU Project [GNU] og introduserte en ny copyright lisens kalt GNU General Public License [GPL], forkortet GPL. Han startet dermed en helt ny bevegelse.

GPL ble ikke akseptert i amerikansk business. Noen mener det er fordi begrepet **fri** software brukes. Det var således behov for et annet begrep. Svaret ble termen "Open Source" som kan dateres tilbake til et strategimøte 3. februar 1998 i Palo Alto, California USA. Det ble etablert en egen organisasjon Open Source Organisation, som nå heter Open Source Initiative for å fremme bruken av Open Source [OSI]. De har definert begrepet Open Source og satt opp en liste over hva som kreves av en lisens for å kunne kalle seg Open Source og sertifiserer lisenser som Open Source kompatibel. Så langt har de sertifisert 54 lisenser som Open Source. Eksempel på en slik lisens er lisensen "Apache License, Version 2.0" [Apache] som brukes av utviklerne bak verdens mest brukte vevtjener Apache.¹

Når så mange lisenser skal ivareta spesialiserte behov blir det vanskelig for den enkelte å oreintere seg. Creative Commons har forsøkt løst dette ved å etablere et fleksibelt system hvor flere dimensjoner er lagt inn i samme lisensregime.

3.2. Copymarks

Jon Bing skrev i 2003 en artikkel om copymarks [Bing]. Copymarks er et system for å markere og beskrive rettigheter knyttet til åndsverk. Det har noen likheter med og noen forskjeller fra Creative Commons-lisenser. En likhet er at copymarks åpner for flere lisensstyper og dermed gir fleksibilitet slik som Creative Commons. Med copymarks merkes verket med en Copyright-heksagon som er enten rød, orange eller grønn. Rød betyr maksimalt restriktiv copyright, grønn betyr maksimal grad av fri bruk, mens orange betyr en mellomting der brukeren får en del ekstra bruksrettigheter mens copyrightinnehaveren forbeholder seg noen eksklusive rettigheter. Fargebruken er en parallell til trafikklys for brukerne. Rød og grønn er entydige og kan lett gjøres maskinlesbare, mens orange kan variere mht. til hvilke rettigheter copyrightinnehaveren forbeholder seg og derfor krever en eksplisitt angivelse som kan variere fra tilfelle til tilfelle.

1. Pr. juni 2004 var det 34.710.235 Apache vevtjenere på Internett, dvs. 67,22% av alle vevtjenerene på Internett, jf. NetCraft Web Server Survey, <http://news.netcraft.com>.

OpenMusic [OpenMusic] bruker tilsvarende fargekoding. De opererer med fire forskjellige lisenser og fire tilhørende fargekoder: grønn, gul, rød og regnbue. Lisensene har navnene: *The green OpenMusic License*, *The yellow OpenMusic License*, *The red OpenMusic License* og *The rainbow OpenMusic License*.

3.3. Creative Commons

Formålet med Creative Commons er å gjøre digitale verk tilgjengelig for bruk i større omfang enn hva brukerne per i dag har gjennom åndsverklovens låneregler og lisensordninger, samtidig som verkets rettslige beskaffenhet gjøres kjent for brukeren.

Det spesielle med Creative Commons-prosjektet er at de har utviklet en egen strategi for å oppnå disse målsetningene. Denne består av et fleksibelt lisensregime som forfattere/skapere kan velge å benytte seg av, der man kan velge lisenser ut fra ulike svar på, og kombinasjoner av, følgende kriterier:

1. Om forfatter må krediteres.
2. Om kommersiell bruk av verket krever tillatelse, og/eller om ikke-kommersiell bruk er tillatt.
3. Om man kan lage avledete verk uten tillatelse, i tillegg til at kopiering/distribusjon/oppsetning av verket uendret i sin helhet er tillatt.
4. Om man må dele likt, dvs. at man er tillatt å lage avledete verk men at slike avledete verk må ha de samme lisensbetingelsene som originalverket.

3.3.1. "Some Rights Reserved"

Kriteriene ovenfor kan kombineres på ulike måter. Disse kombinasjonene utgjør de ulike Creative Commons-lisensene. Dette kan samles under frasen *Some Rights Reserved*, til forskjell fra den amerikanske frasen *All Rights Reserved*, som kjennetegner en mer restriktiv copyright-håndhevelse.

Betydningen av *All Rights Reserved* har endret seg over tid. Før DMCA [DMCA] som ble vedtatt i 1998 i USA, var betydningen en annen. Dagens Copyright er både mer omfattende og mer restriktiv. Lawrence Lessig beskriver dette i boka *Free Culture* [Lessig]. Initiativ som Creative Commons og tilsvarende lisensregimer har bakgrunn i denne utviklingen.

"Some Rights Reserved" i Creative Commons, tilsvarer "All Rights" for ca. 50 år siden. En tilsvarende utvikling med økende restriksjoner og kontroll pågår i Europa med implementeringen av EUCD i europeiske land [EU] [KKD].

Some Rights Reserved betyr altså at opphavsmannen ønsker å tillate bruk i større omfang enn hva brukerne allerede har gjennom åndsverklovens låneregler og eventuelt gjeldende lisensordninger.

Brukerne beholder retten til privat kopiering, retten til selv å velge avspiller, samt retten til å konvertere til ønsket format.

I tillegg kan man velge å ikke benytte noen av de fire kriteriene ovenfor, men fraskrive seg alle rettigheter til verket. Dette er det samme som å plassere verket i *public domain*, og kjennetegnes ved *No Rights Reserved*. Da kan etter amerikansk lovgivning hvem som helst gjøre hva som helst med verket. I Norge samsvarer dette i noen grad med å plassere verket "i det fri".

Disse tre hovedalternativene kan illustreres med tre symboler: den tradisjonelle Copyright-C'en (C i en sirkel), Creative Commons' dobbelt-C-figur i en sirkel, og A i en sirkel (anarki-symbolet) for *public domain*.

3.3.2. Creative Commons-lisenser - tilrettelagt for enkel bruk

Fra nettsidene til Creative Commons [CC] kan en opphavsmann selv lage sine egne CC-lisenser [CC License]. Det skal da krysses av svar på to ikke-tekniske spørsmål og deretter velges "Select a license". Om ønskelig kan det også legges inn informasjon om verket og om opphavsmannen, samt angis medietype.

Med utgangspunkt i svarene på de to avkryssningsspørsmålene samt eventuelt innlagt tilleggsinformasjon, genereres det en resultatside med den valgte lisensen. Fra resultatsiden er det en lenke til en side med informasjon som opphavsmannen kan bruke til å sette CC-lisens på verket sitt. Det kan kopieres fra denne siden inn i verket.

3.3.3. International Commons

Creative Commons har et prosjekt som heter International Commons [CC International] og som er et prosjekt for å utvikle/tilpasse CC-lisensene til andre lands lovverk. Det vil være mulig å ha et samarbeid med Creative Commons om å lage en norsk utgave av deres lisenssystem.

Med norsk rett som bakgrunnsteppe vil en norsk lisens kunne stille opp følgende valgalternativer for brukerlisenser:

1. At du som bruker kan kopiere og distribuere verket i uendret form (altså kun hele verket, og uten noen endringer). Dette innebærer at du ikke kan publisere eller distribuere et avledet verk.

eller

2. At du kan kopiere og distribuere verket som du vil, inkludert et verk som du har endret. Dette innebærer at du har tillatelse til å publisere eller distribuere et avledet verk med den lisensen du vil. (Dette er det samme som å plassere verket "i det fri".)

eller

3. At du kan kopiere og distribuere verket som du vil, inkludert et verk som du har endret - men kun dersom verkets lisens er uendret. Dette innebærer at du har tillatelse til å publisere eller distribuere et avledet verk, men kun dersom det avledete verket har samme lisens som det opprinnelige verket. (Dette lisensalternativet er kjent under navnet *Copyleft*.)

I norsk rettspraksis kan opphavsmannens ideelle rettigheter ikke fravikes.² Opphavsmannen må refereres uavhengig av hvilken av de nevnte brukerlisensene som velges. Dette betyr at "By:" - attributtet i CC-lisensene er påbudt i Norge.

3.3.4. Kreative og fleksible lisenser

På Creative Commons nettsted [CC] finnes mer detaljert informasjon om lisensene. Her kan man få hjelp til å velge lisens og til å finne symboler for de aktuelle lisensvalgene. Her finner man også tre typer hjelpemiddel til hver lisens:

2. Når det sies at de ideelle rettighetene ikke kan fraskrives er ikke det helt korrekt. Opphavsmannen kan - hvis han har gitt andre rett til å endre verket, og verket gjøres tilgjengelig i en for opphavsmannen krenkende skikkelse - kreve at tilgjengeliggjøringen enten ikke skjer med henvisning til hans navn eller at det angis at de foretatte endringene ikke skriver seg fra den originære opphavsmannen, jf åvl. § 3 4. ledd. De av lisensalternativene som gir en utvidet rett til å foreta endringer i verket KAN derfor gi - om ikke en rett, så - en plikt for brukeren til ikke å oppgi opphavsmannens navn.

1. En enkel legmannsforklaring av lisensbetingelsene.
2. En juridisk detaljert og korrekt utlegning av lisensbetingelsene.
3. En teknisk, maskinlesbar variant av lisensbetingelsene som skal inkluderes i verket (f.eks. på websiden), og som dermed muliggjør standardiserte søk på verk (f.eks. i et bibliotek eller arkiv, eller på Internett) ut fra lisensstyper.

Dermed kan man f.eks. søke blant alle verk som har en CC-lisens, eller alle verk som har én bestemt CC-lisens. Slik kan man finne f.eks. online bøker eller andre tekster som har en CC-lisens. Et annet eksempel er tilgjengeliggjøring av og søking på mp3-filer med CC-lisenser i fildelingsnettverk (peer-to-peer, P2P), som gjør det lett å spre og finne frem til lovlige musikkfiler.

Teknisk sett består lisensene av metadata i RDF-formatet [RDF], og utviklere oppfordres om å holde seg til dette formatet i videre utvikling. (Det er likevel ikke noe i veien for å konvertere til andre formater, og CC tilbyr å inkludere eller tilgjengeliggjøre konverteringsverktøy for dette dersom noen ønsker å bidra med dette.) Siden metadatafilene er strukturerte (de følger bl.a. Dublin Core [DC]), kan de aksesseres og prosesseres med både RDF, XML [XML] og til og med plain text-baserte verktøy. RDF kan inkorporeres i HTML-filer på ulike måter, og CC-nettstedet diskuterer fordeler og ulemper ved de ulike måtene.

3.3.5. Aktiviteter utenfor Creative Commons område

Creative commons driver ikke med følgende:

1. Programvarelisenser
2. DRM-teknologi
3. Overvåkning, logging, registrering i databaser e.l. av de som bruker CC-lisenser.
4. CC gir ikke juridisk rådgivning til de som bruker CC-lisenser.

Kapittel 4. Konklusjon

4.1. Kunnskapsallmenning

Arbeidsgruppen ønsker å bidra til utvikling av kunnskapsallmenninger og fellesressurser der digitale verk kan skapes og deles.

4.2. Behov

Å vurdere og definere behovet for en alternativ lisensordning, har vært en hovedoppgave for gruppen. Gruppens konklusjon er at det både på opphavsmanns- og brukersiden er et behov for mekanismer som opplyser om verkets rettslige beskaffenhet herunder hvilken bruk opphavsmannen tillater. Behovet er særlig stort ved distribusjon og bruk av verk i digitale nettverk.

Gruppens konklusjon på dette punktet kan kort oppsummeres i følgende to punkter:

1. Åndsverklovens låneregler og bestemmelser om avtale- og tvangslisens gjelder i hovedsak verk som er "offentliggjort" eller "utgitt" i åndsverklovens forstand. Dette medfører at tilgangen til ikke utgitte/offentliggjorte verk er sterkt redusert, ved at opphavsmannens enerett gjelder tilnærmet uten begrensninger.

En slik generell sondering er naturlig i lovgivningssammenheng, og hviler på det grunnleggende utgangspunkt at den enkelte opphavsmann selv regulerer når verket skal utgis/offentliggjøres og derved gjøres til gjenstand for allmennhetens begrensede bruksrett.

I en del tilfeller kan det allikevel tenkes at opphavsmannen ønsker å legge til rette for en utvidet bruk av sine ikke utgitte/offentliggjorte verk. Et samtykke til dette - som brukeren er avhengig av - kan uttrykkes ved å knytte en bestemt brukerlisens til det angjeldende verket.

Behov for og ønske om en utvidet brukerlisens vil i prinsippet også kunne oppstå for verk som er utgitt/offentliggjort. De lisensløsningene som skisseres i denne rapporten kan anvendes også på slike verk. Arbeidsgruppen er her av den oppfatning at en eventuell bruker-lisens ikke må overlape den adgang til bruk av åndsverk som allerede er hjemlet i åndsverklovens kapittel 2.

2. Bevisstheten knyttet til problemstillinger vedrørende opphavsrett og rettighetsadministrasjon (særlig i digitale nettverk) er varierende og antas å være lav hos en del brukere. Kunnskap om hva som er gjeldende rett på området er gjerne forbeholdt personer med særlig interesse for temaet.

Dette skaper et behov for effektive, og gjerne standardiserte, mekanismer for rettighetsadministrasjon. Slike mekanismer eksisterer til en viss grad i dag, men er i hovedsak konstruert for å gi ekstensiv beskyttelse av opphavsmann/produsent, og medfører ofte nedsatt brukervennlighet.

Arbeidsgruppen tror at en eventuell brukerlisens vil øke bevisstheten rundt regler om opphavsrett i relasjon til distribusjon av åndsverk i digitale nettverk.

4.3. Løsninger

Med utgangspunkt i hva som er sagt om behov ovenfor og redegjort for tidligere i [Seksjon 3.3.3] International Commons, vil vi foreslå at det legges til rette for et begrenset antall lisensmaler som enkelt viser opphavsmannens betingelser for å dele verket med andre.

Videre foreslår vi at malene skal, i tråd med metodikken fra Creative Commons, formidle brukerlisensen ved hjelp av:

- enkle grafiske symboler, som kan knyttes til verket og ev. hentes fram ved lenke fra verket
- mer utførlige lisensformuleringer med referanse til de nødvendige lovparagrafer
- maskinlesbare metadata som kan inkluderes eller refereres i verket

Dette opplegget for maler forutsetter at det etableres en tjeneste, i form av et nettsted, som kan legge til rette for valg av ulike lisenser og gjør de detaljerte betingelsene etc. tilgjengelige. En slik tjeneste vil også kunne gjøre det enklere å utvide antall lisenser, om det skulle vise seg å være behov.

Gruppen har ikke sett det som sin oppgave å foreslå vertskap for en slik tjeneste, men håper dette kan avklares gjennom videre oppfølging av rapporten. Gruppen ser det imidlertid som ønskelig at tjenesten knyttes til et miljø med juridisk kompetanse på opphavsrett og kompetanse på nye medier.

Nedenfor peker vi på noen hovedgrupper av maler og redegjør for noen av de spørsmål man må ta stilling til ved valg av lisens. (I framstillingen ligger ingen anbefaling av hvordan tjenesten konkret skal utformes, f.eks. rekkefølgen av spørsmålene.)

Opphavsmannen bør ved fremføring/offentliggjøring/publisering av åndsverk “utenfor det private området” ta stilling til om vedkomne ønsker overdragelse av bruksrett eller ikke. I noen tilfeller som f.eks. ved publisering av bok på forlag kan opphavsmannen se seg best tjent med å avtale overføring av de økonomiske rettighetene til forlaget, og ikke overdra generell bruksrett. I andre tilfeller som f.eks. i et dynamisk samarbeid med andre kan opphavsmannen se seg best tjent med å overdra bruksrett som tillater deling og gjensidig utnyttelse av hverandres verk. Hva som velges bør være gjenstand for en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Til grunn for denne avveiningen bør hensikten med å offentliggjøre verket tillegges vekt.

4.3.1. Maler for overføring av bruksrett

Overdragelse av bruksrett kan konkret gjøres ved å utstyre verket med en brukerlisens.

De ideelle rettighetene til et verk kan opphavsmannen ikke fraskrive seg. I vårt forslag operasjonaliseres dette til at minimum opphavsmannens navn (men gjerne også kontaktinformasjon) skal følge verket og alle dets avledninger.

4.3.1.1. Null lisens - opphavsmann overdrar ikke bruksrett

I tilfellet opphavsmannen ikke ønsker å overdra bruksrett gis det ingen brukerlisens. Dette tilfellet er her kalt *null-lisens*. Andres bruk av verket (f.eks. kopiering og endring) følger av åndsverkslovens bestemmelser, slik det er redegjort for tidligere i denne rapporten.

4.3.1.2. Tillate viderepublisering og distribusjon av uendret verk

Verket kan kopieres, distribueres, framvises og framføres, men bare som det er (hele verket skal være intakt). I dette ligger at også opphavsrettmerkningen følger verket på alle kopier. Det bør framgå om verket fritt kan brukes i kommersiell sammenheng.

4.3.1.3. Tillate endring og publisering av avledet verk

Verket kan endres, kopieres, distribueres, framvises og framføres som endret eller avledet verk. Skal endrete eller avledede verk kunne brukes i kommersiell sammenheng? Skal endrede eller avledede verk kunne publiseres under andre lisensregimer enn verket selv, jf. Creative Commons alternativ om "Share Alike" (=Copyleft)?

4.4. Tilrådninger om gjennomføring

De nevnte alternativene gir et begrenset antall lisenser som vil kunne formidles gjennom det skisserte opplegget.

Gruppen vil understreke at spørsmål om tilgang til og publisering av digitale ressurser skjer innenfor rammen av et internasjonalt nettverk, både fysisk og kulturelt. Derfor er det viktig å ha interoperabilitet som målsetting, dvs. at systemer for tilgang og publisering kan nyttes på tvers av nasjonale, språklige, kulturelle, teknologiske og andre skiller. Det vil derfor være verdifullt om man kan bygge videre på de symboler, praksiser, søkesystemer osv. som nå tas fram i samarbeid med Creative Commons-prosjektet. Mange europeiske nasjoner ser nå aktivt på hvordan man kan bruke tilnærmingen fra Creative Commons. Det er gruppens anbefaling at den instans som vil påta seg ansvaret for å bygge opp en tjeneste som foreslått, må gå videre for å få innpasset den norske løsningen som en nasjonal Creative Commons-løsning.

Bibliografi

- [Aalberg] Trond Aalberg og Knut Hegna *Arkitektur for digitale bibliotek*. Trondheim : BIBSYS, 2000. ISBN 82-7729-027-6 <http://www.bibsys.no/BDB/arkitektur/ArkDigBib.pdf>
- [Apache] The Apache Software Foundation *Apache License, Version 2.0*
<http://www.apache.org/licenses/>
- [Bing] Jon Bing “Copymarks: A suggestion for a simple management of copyrighted material”
Complex 4 2003 Institutt for rettsinformatikk <http://efn.no/copyright/copymarks.pdf>
- [CC] *Creative Commons*. <http://www.creativecommons.org>
- [CC International] *International Commons*. <http://creativecommons.org/project/international/>
- [CC License] *Creative Commons-lisenser*. <http://www.creativecommons.org/license/>
- [Cedergren] Magnus Cedergren “Open Contents and Value Creation” *First Monday* volume 8, number 8, August 2003 http://www.firstmonday.org/issues/issue8_8/cedergren/index.html
- [DC] Dublin Core Metadata Initiative (DCMI) *DCMI Abstract Model*
<http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dmci/abstract-model/>
- [DMCA] Electronic Frontier Foundation (EFF) *Digital Millennium Copyright Act (DMCA) Archive*
<http://www.eff.org/IP/DRM/DMCA/>
- [EU] Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/29/EF av 22. mai 2001 “om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informasjonssamfundet” *De Europæiske Fællesskabers Tidende* nr. L 167 av 22/06/2001 s. 0010-0019
http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=da&numdoc=301L0029
- [GNU] Richard Stallman “The GNU Operating System and the Free Software Movement” s. 53-70
Opensources : Voices from the Open Source Revolution Redigert av Chris DiBona, Sam Ockman og Mark Stone. Sebastopol : O’Reilly, 1999 ISBN 1-56592-582-3
<http://www.oreilly.com/catalog/opensources/book/stallman.html>
- [GNU] *The GNU Project* <http://www.gnu.org/gnu/thegnuproject.html>
- [GPL] Free Software Foundation, Inc *GNU General Public License*
<http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>
- [Gramstad] Thomas Gramstad *Creative Commons : Et alternativt copyrightregime*
<http://efn.no/creativecommons.html>
- [KKD] Kultur- og kirke departementet *Høring - om forslag til endringer i åndsverkloven m.m.*
02.04.2003 <http://www.odin.dep.no/kkd/norsk/aktuelt/hoeringssaker/p30003299/043061-080066/dok-bn.html>
http://odin.dep.no/filarkiv/175128/hoeringsutkast_endringer_aandsverkloven_april2003.pdf
- [Kopinor] Kopinor *Oversikt over inngåtte kopieringsavtaler*.
<http://www.kopinor.no/norsk/avtaleomrader/>
- [KopinorNytt] Kopinor “Opphavsrett ved universiteter og høyskoler : Kopinor svarer Ringnes-utvalget” *KopinorNytt* ISSN 1500-9793 Nr. 4, 2003
<http://www.kopinor.no/nyhetsbrev/2003-4.html>
- [Lessig] Lawrence Lessig *Free culture : how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*. New York : The Penguin Press, 2004 ISBN 1-59420-006-8
<http://free-culture.cc/> <http://efn.no/freeculture/freeculture.pdf>
- [OpenMusic] *OpenMusic* <http://openmusic.linuxtag.org>

- [Oppstartsmøte] *Oppstartsmøte 15. januar 2004*
<http://www.estandard.no/stories.php?story=03/12/12/1489942>
http://www.estandard.no/docs/referat_lisens_150104.htm
- [OSI] Open Source Initiative <http://www.opensource.org>
- [RDF] World Wide Web Consortium (W3C) *Resource Description Framework (RDF)*
<http://www.w3.org/RDF/>
- [Ringnes] Immaterialrettsutvalget, oppnevnt av Universitets- og høgskolerådet 31. januar 2000; avgitt til Universitets- og høgskolerådet 8. oktober 2003 (Ringnes-utvalget) *Opphavsrettslige problemstillinger ved universitetene og høyskolene*
<http://www.uhr.no/sentraledokument/ImmaterialrettsutvalgetII.htm>
- [Rognstad] Ole-Andreas Rognstad og Birger Stuevold Lassen *Fragmenter til en lærebok i opphavsrett*. Oslo : Fondet til fremme av forskning på privatrettens område, 2004. ISBN 82-7236-165-5
- [UFD] Utdannings- og forskningsdepartementet *Program for digital kompetanse 2004-2008*
<http://odin.dep.no/ufd/norsk/satsingsomraade/ikt/045011-990066/dok-bn.html>
- [Utdanning.no] Utdannings- og forskningsdepartementet *Portalen Utdanning.no* <http://utdanning.no>
- [XML] World Wide Web Consortium (W3C) *Extensible Markup Language (XML)*
<http://www.w3.org/XML/>
- [ÅVL] *Åndsverkloven* <http://www.lovdatab.no/all/nl-19610512-002.html>

Tillegg A. Definisjoner

(DRM) Digital Rights Management

Digital Rights Management eller Digital Restrictions Management er en samlebetegnelse for teknologi som begrenser og kontrollerer tilgangen til digitale verk, spesielt tilgang til avspilling og kopiering. Eksempler kan være kopi- og avspillingssperrer, regionskoder, krypteringsmekanismer, hemmelige formater og/eller innlåsing i bestemte formater m.m.

Se Også: http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_rights_management .

Metadata

En enkel definisjon av metadata som ofte brukes er: Metadata er data om data. Følgende definisjon av metadata er også brukt: *“Metadata er en formell beskrivelse av indre og ytre karakteristika ved tradisjonelle og digitale dokumenter og objekter som understøtter formidlingen av dem (dokumenter og objekter) til personer.”* [Aalberg].

Se Også: [Aalberg, Kapittel 3. Metadata].

(LOM) Learning Object Metadata

Den første standarden på e-læringsområdet, fra standardiseringsorganisasjonen IEEE 12. juni 2002: IEEE 1484.12.1 LOM data model standard. LOM gir en standard for hvordan man beskriver metadata for læringsobjekter. Standarden er svært omfattende og krever at ulike brukergrupper lager en såkalt applikasjonsprofil som beskriver hvordan standarden skal anvendes. Første versjon av norsk applikasjonsprofil (NORLOM) er under arbeid og blir publisert i 2004.

Se Også: <http://ltsc.ieee.org/> .

Juridiske begreper

Avlede verk

Åndsverk som er avhengig av et eldre åndsverk. Eksempler kan være oversettelser og bearbeidelser. Den som skaper et avlede åndsverk har opphavsretten til det avlede verket, samtidig som opphavsretten til det avlede verket er *avhengig* av opphavsretten til det originære verket. For grensedragningen mellom avlede verk, og nye og selvstendige verk, se [Rognstad, s. 68] hvor det heter at “[E]neretten gjelder verket i den skikkelse opphavsmannen selv har gitt det, og omfatter dessuten verket i alle andre skikkelser hvor de individuelle trekk beskyttelsen er knyttet til, går igjen på en slik måte at verket kan sies å ha bevart sin identitet.”

Se Også: Åndsverk,

<http://www.publicknowledge.org/reading-room/concepts/topic-derivative-works/> ,

<http://www.efn.no/foredrag/ke23.html> .

Copyleft

Copyleft er en variant av copyright, som er utformet slik at opphavsmannen beholder sine rettigheter (copyright), men gir samtidig enhver bruker av verket rett (lisens) til å kopiere, distribuere og endre verket så lenge alle kopiene og avlede verk også har copyleft lisens.

Copyleft krever at også avledete verk må være beskyttet av copyleft, slik at avledete verk kan og skal kunne brukes på samme måte som det opprinnelige verket. I praksis innebærer dette at bruksbetingelser for det opprinnelige verket er identisk med verk i det fri eller i public domain; kun for avledete verk er copyleft forskjellig fra public domain/verk i det fri. Forskjellen er at avledete verk fra verk som er i det fri kan utstyres med en hvilken som helst lisens (og dermed kan unndras fra de frie bruksbetingelsene som det opprinnelige verket har), mens avledete verk fra copyleft-beskyttede verk MÅ ha den samme copyleft-beskyttelsen, slik at bruksbetingelsene for det opprinnelige verket går i arv til alle avledete verk.

Copyleft er også et dobbelt ordspill i forhold til copyright, right/left både i betydningen høyre/venstre og beholde/gi fra seg.

Se Også: <http://en.wikipedia.org/wiki/Copyleft> , <http://no.wikipedia.org/wiki/Copyleft> .

Copyright

Uttrykk fra det anglo-amerikanske rettssystem. “Copyright” omfatter eneretten til å fremstille nye eksemplarer av et åndsverk, samt eneretten til å spre eksemplarer av verket, herunder fremføre det, til allmennheten. Begrepet “Copyright” dekker tradisjonelt ikke de ideelle rettigheter.

Eksemplarfremstilling

Å fremstille et nytt eksemplar av et åndsverk, er det som i dagligtale kalles “kopiering”. Opphavsmannen har enerett til å fremstille nye eksemplarer av åndsverket, jfr. åvl. § 2. Samtidig kreves det likevel ikke samtykke fra opphavsmannen til å fremstille eksemplarer til “privat bruk” og “personlig yrkesmessig bruk”, jfr. åvl. § 12.

Ideelle rettigheter

De ideelle rettigheter til et åndsverk følger av åvl. § 3. De ideelle rettighetene omfatter retten til å bli navngitt som opphavsmann til et åndsverk. Videre må et åndsverk ikke bli gjort tilgjengelig for allmennheten i opprinnelig, eller endret form, på en slik måte at det er krenkende for åndsverkets, eller opphavsmannens, anseelse. Opphavsmannen kan ikke overdra de ideelle rettigheter. Dette i motsetning til de økonomiske rettigheter.

Lisens

Lisens betyr tillatelse. En lisens har grunnlag i en lisensavtale. Den som får en lisens får rett til nærmere bestemte handlinger som lisensinnehaveren ellers ikke ville ha hatt adgang til. En lisens kan selges, eller gis bort vederlagsfritt.

Offentlig fremføring

Det tilhører opphavsmannens enerett å gjøre et åndsverk tilgjengelig for allmennheten, jfr. åvl. § 2. I henhold til §2, 3 ledd, regnes det å “fremføre” et åndsverk utenfor den private krets, som en tilgjengeliggjøring for allmennheten. Offentlig fremføring av musikk eller teaterstykket er betinget av tillatelse fra opphavsmannen. Offentlig fremføring omfatter dessuten tilgjengeliggjøring av åndsverk i elektronisk nettverk, når personer utenfor den private krets/nærmeste arbeidskollegaer, har tilgang til åndsverket. Slik tilgjengeliggjøring av åndsverk krever derfor opphavsmannens samtykke.

Opphavsmann

Den person som skaper et åndsverk. Opphavsmannen får automatisk opphavsrett til åndsverket, ved å skape det. Det kreves ingen registrering for at opphavsrett skal oppstå.

Public Domain

Uttrykk fra det amerikanske rettssystem. "Public Domain" betyr at "copyright"-enerettene eies av allmennheten, og ikke av den enkelte skaper av åndsverket. Et verk kan havne i "public domain" fordi vernetiden etter de amerikanske regler har gått ut, eller fordi skaperen av verket har plassert verket der.

"Public Domain" er altså allemannseie. I Norge har vi omtrent tilsvarende begrep "i det fri"/"falle i det fri", men en viktig forskjell er at norske verk "i det fri" fremdeles omfattes av ideelle rettigheter.

Se Også: http://en.wikipedia.org/wiki/Public_domain , <http://www.public-domain.org> , http://www.publicknowledge.org/public_domain , <http://creativecommons.org/licenses/publicdomain/> .

Rettighetshaver

Det er vanlig å kalle den som eier de økonomiske rettigheter til et åndsverk, for "rettighetshaver". De økonomiske rettigheter oppstår i første omgang på opphavsmannens hånd. Skal verket publiseres vil opphavsmannen normalt overdra fullstendige, eller begrensede, økonomiske rettigheter til for eksempel et forlag. Begrepet "rettighetshaver" referer seg i praksis ofte til en kommersiell aktør som selger eksemplarer av et åndsverk, typisk et forlag. "Rettighetshaver" kan også referere til person som har rettigheter i medhold av åndsverklovens kapittel 5 - kapitlet om andre rettigheter enn opphavsrett. Begrepet "opphavsmann" omfatter begrepet "rettighetshaver".

Økonomiske rettigheter

Opphavsrettighetene kan deles i to deler, de økonomiske, og de ideelle rettigheter. De økonomiske rettigheter følger av åvl. § 2, de økonomiske rettighetene omfatter etter dette retten til å fremstille eksemplarer av verket, og retten til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten.

Se Også: Offentlig fremføring.

Åndsverk

Litterært, kunstnerisk eller vitenskapelig verk, se åvl. § 1. Et verk må ha "verkshøyde" for at det skal kvalifisere til å være et åndsverk. Det kreves en viss individuell og skapende innsats fra personen som har laget et verk, for at det skal være tale om et åndsverk (verkshøyde). Ingen kan ha opphavsrett til en idé, derimot er det den konkrete utforming av idéen som kan være et åndsverk.

Tillegg B. Kontaktinformasjon

Hans Marius Graasvold

<http://www.nffo.no>

Adresse: Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Uranienborgveien 2, N-0258 Oslo

Thomas Gramstad, EFN

<http://www.gramstad.no/>

Besøksadresse: Ifi, Gaustadalleen 23, 3. etg, Oslo

Postadresse: Postboks 1128 Blindern, N-0316 Oslo

Tore Hoel

<http://www.hoel.nu>, <http://www.estandard.no>

Besøksadresse: Høgskolen i Oslo, Falbesgt. 5, Oslo

Postadresse: Høgskolen i Oslo, Boks 4 St. Olavsplass, N-0130 Oslo

Jan-Arve Overland

<http://www.utdanning.no>, <http://www.netpedagogen.no>

Adresse: Fleksåslia 9, N-3620 Flesberg

Siri Slettvåg

<http://www.abm-utvikling.no>

Besøksadresse: ABM-utvikling, Apotekergata 8, Oslo

Postadresse: ABM-utvikling, Postboks 8145 Dep, N-0033 Oslo

Vebjørn Søndersrød

<http://www.nb.no>

Besøksadresse: Nasjonalbiblioteket, Victoria terrasse 11, Oslo

Postadresse: Nasjonalbiblioteket, Postboks 2674 Solli, N-0203 Oslo

Jens Vindvad

<http://www.abm-utvikling.no>

Besøksadresse: ABM-utvikling, Apotekergata 8, Oslo

Postadresse: ABM-utvikling, Postboks 8145 Dep, N-0033 Oslo

Tillegg B. Kontaktinformasjon